

Heide vertelt

229

2 juni 2024

Joden in Heide. (deel 3)

Op weg naar WO II

Zoals vermeld woedde er in de jaren die WO II voorafgingen een ware pamflettenoorlog in Heide. Was het niet J. Breugelmans (aanhanger van dr. Zaman), die op 14.10.1938 zijn schoonzoon Ferdinand Pairon aanviel wegens familiale kwesties, waarop Pairon de volgende dag reageerde met "Lasteraars aan den schandpaal", en dat in volle verkiezingsstrijd, dan was er de import uit Antwerpen van het ruime dubbelbladig pamflet van de excentrieke Leo Frenssen (1880-1946): "Het Joodsche gevaar?". Daarin schetste hij 2.000 jaar Jodenhaat en benadrukte de Russische joden slachting van 1917 in Oekraïne, nadat de Russen in 1903 Joden massaal afgeslacht hadden in Polen en Rusland. (alles archief L. Gorissen). Dat was dan ook de reden van hun grote instroom bij ons. Van de ca. 700 ingeschreven joden te Kalmthout, kwamen er immers 382 uit Polen, 41 uit Roemenië, 30 Hongarije, 20 Tsjechoslowakije, 19 Rusland, 11 Frankrijk, 7 Litouwen, 7 Estland, 6 Amerika, 5 Noorwegen, 4 Duitsland, 4 Palestina, 3 Letland, 3 Italië, 1 Engeland, naast 43 uit Nederland en 80 België. Van 15 was de nationaliteit onbekend. Naast 14 huwelijken waren er 15 geboorten en evenveel overlijden, volgens Marleen Van Landeghem, die ook wees op de grote verscheidenheid aan culturen die het dagelijks leven vaak bemoeilijkten. Hun aantal steeg geregeld omdat men vanuit Antwerpen "vluchtende Joden", die niet snel plaats op een boot vonden om naar Amerika over te steken, naar Heide doorstuurde, om daar opgevangen te worden. Dat aantal steeg nog nadat Amerika zijn immigratiebeleid verstrengde en soms boten vol Joden terug stuurde.

1940-1945

Tegen het uitbreken van de oorlog op 10.5.1940, waren de meeste joden echter uit Heide vertrokken en bleven er ca. 130 over. Na een omzendbrief van 6.12.1940 volgde op 14.1.1941 een rappel om een Joden register aan te leggen. Na het aanbrengen van de vermelding "Jood" op hun identiteitskaart op 29.7.1941, volgde op 10.6.1942 het dragen van de gele Jodenster. Op 20.8.1942 volgde het bevel dat het Kalmthoutse Sint-Vincentiusziekenhuis geen Joden meer mocht opnemen, maar die moest doorsturen naar de gesloten afdeling van het Sint-Erasmusziekenhuis in Borgerhout. In 1942 verscheen ook hier de brochure "Joden zijn ook mensen" door Nationaalsocialist Jef Van de Wiele (1903-1979), waarin hij de Joodse invloed op de communisten en socialisten aantoonde, waarbij zij de Russische en Duitse revoluties financierden. Hij haalde aan hoe de Joodse bankier Rotschild 10% van de Britse staatsschuld had en op 3.9.1939 Engeland de oorlog deed verklaren aan Duitsland, om er "een Joodse oorlog" van te maken en zo zijn geld te halen bij Hitler (archief L.Gorissen). Tussen 25.8.1942 en 20.9.1943 werden de 38 in Kalmthout overgebleven Joden opgepakt, waarbij de kleine Lea Orgel overleed. Volgens Van Landeghem werden 199 Joden die ooit in Kalmthout woonden, vanuit de Dossinkazerne in Mechelen gedeporteerd.

Na 1945

Synagoge Heide, binnenzicht: 8.9.2002, foto L.Gorissen

zodat verval intrad. Zag men vroeger nog af en toe een joods gezin aan de statie afstappen, dan is dat tegenwoordig zo goed als verleden tijd.

Poging tot opwaardering Joods verleden vanaf 2002

De Open Monumentendag van zondag 8.9.2002 vestigde ruim de aandacht op de zwaar verwaarloosde synagoge te Heide, zodat er ook een werkgroep tot stand kwam die zich zou inzetten voor de restauratie en vrijwaring van het historisch gebouw. Van den Brande publiceerde een ruime bijdrage in het speciale nieuwjaarsnummer 2002/5763 van het Belgisch Israëliisch Weekblad (6.9.2002) en probeerde zo de belangstelling van de Joodse gemeenschap voor de synagoge van Heide op te wekken. De werkgroep van 2.12.2003 zocht de 62 eigenaars in onverdeeldheid, over de ganse wereld verspreid, op, omdat zij uiteraard betrokken moesten

Synagoge Heide, voorkant en rechterzijde: 5.4.2004, foto L.Gorissen

Synagoge Heide achterkant, 5.4.2004: foto L.Gorissen

worden bij het project. Plannen om gratis restauratiewerken te laten uitvoeren door leerlingen van GITOK en de Technische en Tuinbouwscholen van Kapellen en Stabroek, sprongen af omdat er vanwege de Joodse gemeenschap in Antwerpen, die enkel de materialen moesten betalen, geen respons kwam. De brandweer zorgde voor het stutten van de consistoriekamer, en moest het lekkend dak voorlopig dichten. De daarop volgende jaren kwam er regelmatig nieuws in de media over de pogingen om tot restauratie en instandhouding van de synagoge te komen. Ook wij publiceerden er regelmatig over in De Polder. Begin 2007 kwam dan het verlossend bericht dat minister Van Mechelen in oktober een voorlopige bescherming

getekend had, en dat de werkgroep 400.000 Euro zocht voor de restauratie, waarvan 80% daarna gerecupereerd zou worden. Ook de provincie gaf half december 2006 een gunstig advies. Het zou een

multifunctionele en culturele ontmoetings- en tentoonstellingsruimte worden. Problemen en gebrek aan medewerking vanwege de talrijke en ruim verspreide eigenaren in onverdeeldheid, verlamden helaas heel wat initiatieven.

Regelmatig zijn er wandelingen met gidsen, langs de talrijke nagelaten sporen van de joodse gemeenschap te Heide, zodat de aandacht voor de synagoge blijft bestaan. In 2021 werd alles dan eindelijk weer even wat concreter, toen de gemeente Kalmthout met het Agentschap Onroerend Erfgoed een beheersovereenkomst sloot. Ook de erfgoedvereniging Kempisch Landschap zou voor 10 % meewerken. Kalmthout voorzag reeds 100.000 Euro voor de opstart van de vermoedelijk 1 tot 1,5 miljoen euro kostende restauratie, die zeker nog niet voor de eerste jaren zal zijn. Eerst moet de 70 % overheidssubsidie bekomen worden, en dan moet er nog veel extra geld gevonden worden! Het is duidelijk dat dit verhaal nog helemaal niet af is en het probleem niet opgelost is. Thans zijn het wel duidelijk de christenen die het Joods cultureel verleden van Heide trachten te redden!

(bijdrage van Lieven Gorissen)

Stand van zaken Synagoge op 27 mei 2024

Nieuws van het kabinet van Minister Diependaele (27.05.2024)

Ik kan u de volgende stand van zaken geven:

“De betrokken diensten van de Vlaamse overheid zijn nog bezig met de voorbereiding van de dagvaarding met het oog op een gerechtelijke procedure voor de burgerlijke rechtbank. Zij hebben nog verschillende contacten om de lijst van mede-eigenaars te actualiseren, en dat is cruciaal voor het inzetten van dergelijke procedure”.

Ook is er een nieuwsbrief verschenen mei-juni-juli 2024 voor de leden van VZW “Synagoge Heide” waar het belangrijk is om te vernemen dat de strijd om de Synagoge van de ondergang te redden nog zeer actueel is. Het evolueerde steeds als de processie van Echternach, wat steeds voor veel frustratie zorgde. Telkens werd er gedacht dat een oplossing in zicht kwam, maar dan volgde er weer een ontzuiterende tegenvaller! Maar zoals u kan lezen, we geven de strijd

niet op en kregen opnieuw toch weer een sprankeltje hoop.

(aanvulling van Paul Witters)

Geslaagde G-sportdag in Heide!

Een regendag vorige zondag, zo was het aangekondigd, en de dag begon ook zo. Maar wonderwel werd het rond het middaguur droog en bleven de hemelsluizen dicht zolang de activiteiten in het kader van de Memorial Jaro De Bruyne duurden. Nog vooraleer het huldigen van de G-sporters plaatshad begon de regen wel te vallen, maar dit was niet zo erg, het sporten zelf was bij droog weer kunnen gebeuren! Twee goed gestoffeerde wielervedstrijden, een voetbaltornooi met zes G-sportploegen, een 25-tal deelnemers aan de rolstoelwandeling, en het mooie optreden van de Harmonie Bos en Hei samen

met het drum- en twirlingkorps van de Doorzetters, kleurden de dag. Zeer fier waren ook de G-voetballers van Heibos die voor de gelegenheid allen een mooi gepersonaliseerd shirt hadden gekregen! De fiere moeder van Jaro reikte samen met Sam Bosmans, voorzitter van de sportraad, en Maarten De Bock, schepen van sport, aan iedere deelnemer een mooie medaille uit.

Oude en vergeten beroepen van vroeger!

Vandaag: de Porder (nr.20)

Voordat wekkers waren uitgevonden, leefden mensen met de natuur. Je stond op wanneer de zon opkwam of de haan kraaide, en ging naar huis wanneer de zon onderging. Toen de industrialisatie begon, moesten steeds meer arbeiders op vaste tijden in de fabriek zijn. Daarvoor werd de porder ingeschakeld. Met een stok tikte hij op een afgesproken tijd op het raam of op de voordeur om de arbeiders wakker te maken, zodat ze zich niet zouden verslapen. De uitvinding van de wekker maakte een einde aan zijn beroep.

Beroepen verdwijnen om uiteenlopende redenen. Als een beroep uiteindelijk verdwijnt, vindt niet iedereen dat even erg. Sommigen kijken er bijvoorbeeld heel nuchter naar of vinden het zelfs beter dat hun beroep niet meer bestaat. Soms komt een verdwenen beroep toch weer terug. Gebeurt dat niet, dan kunnen verdwenen

beroepen soms nog in een aangepaste vorm voortbestaan. Tegenwoordig zien we de herwaardering van oude ambachten en vaklui steeds meer terugkomen. Op steeds meer plaatsen in België zien we bijvoorbeeld bierbrouwerijen of barbiers hun deuren openen.

(bijdrage van Paul Witters)

Uit de oude doos: herinneringen

Vorige week drukten wij een foto af met de vermelding "Polberg Heide". Lezer Ludo Van Aert meende dat de Polberg in Kapellenbos was gelegen, daar is ook nog een straat die de naam "Polberglei" draagt. Gezien wij geen andere info hierover konden inwinnen zou dit wel eens kunnen kloppen! De Polberglei is een smalle verbindingsweg tussen de Vijverslei en de Duinendreef in Kapellenbos.

We publiceren deze week een mooie foto van het toenmalige Hotel De Kroon in de Heidestatiestraat. Dit hotel werd in 1902 gebouwd en uitgbaat door de echtelieden Frans Van Tilburg en Maria Teysen, het situeerde zich ongeveer op de plaats waar nu atelier-bakker Co-Pains is gevestigd.

"Heide vertelt" is een digitaal krantje. Verschijnt wekelijks op zondagmorgen.

Redactie: Louis van den Buijs, Heidestatiestraat 58/bus1, 2920 Kalmthout. (0477/22.24.81).

Redactieadres: vandenbuijslouis@gmail.com

Eerder verschenen krantjes zijn te raadplegen via de website www.binkalmthout.be

